

УДК 930.1(477–25)1991

Владислав Хоменко

ВІДОБРАЖЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН В СЕЛЯНСЬКОМУ СОЦІУМІ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ В ПРАЦЯХ ПРЕДСТАВНИКІВ КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ ІСТОРИКІВ-АГРАРНИКІВ

Аналізуються публікації представників київської школи істориків-аграрників, які зосередили дослідницький інтерес на характеристичні аграрних трансформації, результативності аграрної політики, її здобутках і прорахунках, на матеріально-технічному забезпеченні сільського господарства, на появі нових організаційних форм господарювання, на екологічних питаннях та врегулюванні законодавчої бази щодо аграрного сектору економіки України пострадянського періоду. Констатується, що вітчизняні історичні дослідження, починаючи з 90-х рр. ХХ ст., мають низку особливостей. Насамперед, вони в основному позбавлені ідеологічного тиску, заангажованості та впливу монометодології. Окрім того, історики студіюють всі аспекти процесів буття українського селянства в сучасному для них середовищі.

Ключові слова: селянознавча тематика, пострадянський період, суспільно-політичні аспекти, економічні зміни, трансформація аграрного сектору.

Важливою складовою сучасної історичної науки в Україні є селянознавство, тому дослідження історіографічних здобутків представників наукових шкіл з аграрної історії є необхідним чинником комплексного, інтегрованого, системного вивчення історії українського суспільства. Потужною науковою школою з селянознавчої проблематики є київська школа істориків-аграрників (далі – КШІА), представниками якої охоплено суспільно-політичні та економічні складові життєдіяльності українського селянства доби незалежності, які серед загального масиву напрацьовань з історії України 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. поступались за кількістю лише висвітленню державотворчих та політичних процесів в українській державі.

Історіографія питання суспільно-політичних та економічних змін в селянському соціумі пострадянського періоду представлена науковими розвідками представників КШІА, серед яких провідні позиції займають Л. Беренштейн, П. Панченко, С. Падалка, П. Коріненко, В. Литвин, Я. Федоренко та ін.

Мета статті полягає в історіографічному аналізі наявних в представників аграрних студій КШІА пріоритетів щодо висвітлення суспільно-політичних та економічних змін в селянському соціумі пострадянського періоду.

Суспільно-політичні та соціально-економічні перетворення в українському селі після проголошення незалежності 1991 р. стали одним з пріоритетних напрямків наукового пошуку та історико-пізнавального інтересу, реалізація яких стала поштовхом до появи наукових аграрних студій з метою конструктивного, всебічного і об'єктивного дослідження процесів життєдіяльності українського села пострадянського періоду. Такий інтерес викликаний радикальними змінами у сільському господарстві, суспільно-політичними та соціально-економічними трансформаціями після проголошення державної незалежності в 1991 р., які спричинили кардинальні зміни в українському селі, пов'язані з впровадженням в аграрний сектор економіки України ринкових відносин, демонтажем колгоспно-радгоспної системи господарювання тощо.

Вітчизняні історичні дослідження, починаючи з 90-х рр. ХХ ст., мають низку особливостей. Насамперед, вони в основному позбавлені ідеологічного тиску, заангажованості та впливу монометодології. Окрім того, історики студіюють всі аспекти процесів буття українського селянства в сучасному для них середовищі.

Координуючим структурним центром є відділ новітньої історії та політики Інституту історії України НАН України, який спеціалізується на дослідженні проблем історії України після 1991 р. Важливу тематичну нішу напрацьовань співробітників відділу становлять дослідження життєдіяльності українського селянства пострадянського періоду, зокрема закономірностей і тенденцій впровадження аграрних реформ в незалежній Україні, чинників та наслідків соціально-економічних перетворень на селі, трансформаційних процесів у соціально-побутовій, культурній та духовній сферах українського села.

У 2000 р. за активного сприяння і підтримки інституту історії НАН України на базі Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького створено Науково-дослідний інститут селянства. Відповідно до структури інституту в ньому діє відділ сучасних проблем села, науковий пошук співробітників якого направлений на дослідження основних проблем агропроблематики та

соціального розвитку українського села, а також шляхів їх подолання; місця селянства в соціально-політичних потрясіннях кінця ХХ – початку ХХІ ст. Дослідження відділу відбуваються в контексті загальної проблематики досліджень інституту «Історичні форми ментальності, соціально-економічної та громадсько-політичної організації українського селянства».

Серед науковців, які одними із перших в 90-х рр. ХХ ст. почали студіювати сучасний стан розвитку українського села, чільне місце займають напрацювання Л. Беренштейна, об'єктом досліджень якого був аналіз ключових аспектів соціально-економічних перетворень в українському селі, проблем соціального розвитку українського села в умовах ринкової економіки, напрямів розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні, з'ясування рівня висвітлення питання у вітчизняній історіографії, питання щодо розвитку аграрної освіти та науки в Україні тощо [1–2].

Одне із провідних місць у дослідженнях аграрної історії незалежної України належить П. Панченку, який у 1991–2001 рр. був завідувачем відділу сучасної історії України Інституту історії України НАН України. В 1992 р. вийшла друком в «Українському історичному журналі» стаття П. Панченка «Деформації в розвитку українського села у 80 – на початку 90-х років», в якій він, по суті, одним з перших піддав критиці політику держави відносно українського села, оцінюючи її як дискримінаційну [3]. У працях «Аграрна політика держави і соціальні зміни на селі» [4] та «Україна: друга половина ХХ ст.: Нариси історії» [5], П. Панченко простежує проблеми переходу сільського господарства від командно-адміністративного до ринкового механізму господарювання, рівень урегульованості агропромислового комплексу нормативно-правовою базою, торкається процесів міграції та урбанізації сільського населення.

Позитивними тенденціями українського історіографічного простору 2000-х рр. є активізація зусиль щодо вироблення наукових засад сучасного історичного мислення. Методологічна переорієнтація сучасної вітчизняної науки спричинила появу не лише конкретно-історичних праць, які висвітлювали певні періоди історії України з нових методологічних позицій, а й появу досліджень методологічного характеру. Серед таких напрацювань варто виокремити фундаментальну колективну академічну працю «Історіографія, методологія та джерельна база досліджень аграрних відносин в Україні в другій половині ХХ століття» [6], авторський колектив якої представлений такими провідними істориками як Л. Беренштейн, С. Кульчицький, П. Панченко, С. Падалка та ін. Наукова цінність даного дослідження полягає в тому, що автори сформулювали рекомендації щодо методології та джерельної бази досліджень аграрних відносин в сучасній Україні, пропонують нові концептуальні засади розгляду та оцінки суспільно-політичних та соціально-економічних процесів в аграрному секторі України [6, с. 51].

Провідні позиції у висвітленні трансформаційних процесів в аграрному секторі економіки і життєдіяльності сучасного українського села належать С. Падалці, який взяв участь у підготовці нарисів «Історія українського селянства» [7]. Зокрема, йому належать наукові розвідки в розділі «Українське селянство в незалежній державі». Так, у статті «Демонтаж колгоспно-радгоспної системи господарювання на селі» С. Падалка зазначає, що ринкова економіка, яка є складовою життя значної кількості країн і вже досить довгий час апробована, є необхідним чинником подальших шляхів розвитку після проголошення незалежності України. Автор прослідковує процеси змін у колгоспно-радгоспній системі господарювання на селі, аналізує систему поглядів, наукових і політичних дискусій навколо можливих варіантів реструктуризації колгоспно-радгоспної системи [8].

Економічні аспекти сільськогосподарського виробництва також порушені як наукова проблема у праці «Історія українського селянства». С. Падалка, зокрема, констатує, що процес переходу аграрного виробництва від адміністративно-командних умов функціонування до нових ринкових відбувався досить болісно. Серед причин дослідник виокремлює: неспроможність держави створити нормальне економічне середовище для ефективної діяльності суб'єктів господарювання, тривала нерегульованість ринку збуту продукції, зношеність основних фондів сільгосппідприємств, дефіцит та висока вартість носіїв [9, с. 560].

У площині дослідницького інтересу С. Падалки перебуває і питання матеріального забезпечення селянства в роки української незалежності [10]. Оперуючи значним масивом архівних документів та статистичних даних, конструктивно аналізуючи наукові досягнення інших дослідників, автор розглядає матеріальне становище селян як невід'ємну складову життєдіяльності людини та важливий чинник повсякденного життя. Історик на основі аналітичного підходу до накопиченого матеріалу робить конструктивні висновки відносно загрози росту масштабів такого явища як бідність, яка ставала нормою життя на селі, так як практична більшість сільського населення постійно переживала матеріальний дискомфорт, відмовляла собі у задоволенні найнеобхідніших матеріально-побутових потреб [10, с. 131].

Привертає увагу дослідження С. Падалки щодо змін у чисельності, економічній поведінці, потребах та цінностях селян України упродовж 1990–2000-х рр., в якому автор на основі фактичних

і аналітичних матеріалів проаналізував проблему народонаселення села, прослідкував динаміку змін чисельності та загальні показники природного руху сільського населення, з'ясував причини погіршення якості кадрів сільського господарства, визначив чинники, що стримували розвиток підприємництва. Авторські висновки полягають в тому, що відродження українського села потребувало зміни ментально-психологічних пріоритетів селян, які пережили етап розселення, налагодження зв'язку із землею, суспільного сприйняття значення села та соціальної цінності селянства [11, с. 62].

Заслужують на увагу й інші напрямки досліджень сучасної аграрної історії, які активно студіює С. Падалка. Серед них варто виокремити такі як: тенденції соціально-економічних змін в українському селі 1990–2000-х рр.; значущість агропромислового комплексу в розбудові громадянського суспільства в Україні; правові основи зміни виробничих відносин в українському селі; концептуальні засади розгляду та оцінки соціально-політичних і соціально-економічних процесів в аграрному секторі; зміни у формах господарювання в українському селі в 90-х рр. ХХ ст. [12–14].

У контексті досліджень життєдіяльності українського селянства пострадянського періоду науковий інтерес становить праця відомого дослідника і представника КШІА П. Коріненка «Історія українського селянства» [15]. Автор зосередив дослідницьку увагу на вивченні трансформаційних процесів в аграрному секторі економіки України в добу незалежності, на економічних, соціальних, культурних наслідках функціонування нових суб'єктів господарювання на землі; на аграрній політиці на сучасному етапі та перспективах розвитку аграрного сектору економіки України. Процеси глобалізації та інтеграції України в світовий економічний простір були порушені дослідником в розділі «Глобальні проблеми та тенденції в аграрній сфері у світі та Україні на сучасному етапі», в якому автор відзначає, що сучасний стан справ на світовому продовольчому ринку сприяє тому, щоб Україна стала на ньому потужним гравцем [15, с. 257].

Проблеми розвитку земельних відносин у сучасній Україні стали предметом наукового пошуку В. Литвина, результати якого відображені у одному із розділів його монографії «Земля в історичній долі України» [16]. Прослідкувавши спроби вирішення питань у сфері земельних відносин в сучасному українському суспільстві, В. Литвин звертає увагу на психологічний стан справи. Він вважає, що чинна система відносин власності та розподілу за приватно-орендною формою господарювання виявилася ще гіршою, ніж за колгоспно-радгоспною системою, оскільки селянин, нібито ставши власником землі й майна, не може розпоряджатися результатами праці [16, с. 175].

Комплексним підходом до висвітлення становища українського селянства характеризується монографія Я. Федоренко «Українське село на рубежі тисячоліть (1990–2014 рр.)», яка стала своєрідним підсумком досягнень у дослідженнях новітньої аграрної науки щодо суспільно-політичних та соціально-економічних перетворень в сільському господарстві України доби незалежності [17]. Залучивши значний фактичний та статистичний матеріал, Я. Федоренко об'єктивно висвітлює прибутковість та безпеку в сільському господарстві, екологічні аспекти використання земельних ресурсів, екологічний стан сучасного українського села.

Проблеми життєдіяльності селянського соціуму в незалежній Україні розкрито М. Ігнатенко в дисертаційній роботі «Українське село: соціально-економічні зміни (1991–2008)» [18]. Як наукову проблему у площині з'ясування соціально-економічних змін в українському селі періоду незалежності М. Ігнатенко досліджує основні аспекти державної стратегії у сфері вирішення питання земельної власності в Україні кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст.; агропромислові формування ринкового типу в аграрному секторі незалежної України; проблеми розвитку соціально-трудова відносин у сучасному українському селі; проблеми становлення аграрного ринку України та реформування аграрного виробництва України в умовах незалежності [19–21].

У сучасному вітчизняному історичному просторі посилилась увага до дослідження екологічних аспектів сільського господарства. У цьому контексті на аналіз заслуговує стаття Л. Ковпак «Екологічні чинники аграрного виробництва» [22], автор якої схарактеризувала природні умови України для розвитку сільського господарства й звернула увагу на те, що в 90-х рр. ХХ ст. продовжувалась практика безсистемного, екологічно необґрунтованого використання природних багатств України. Вона виділяє серед основних чинників, які вплинули на погіршення екологічної ситуації, не лише важку індустрію, а й сільськогосподарське виробництво [22, с. 578]. Окрім того, Л. Ковпак переконливо стверджує, що екологічна реформа має бути пов'язана з аграрною реформою, так як земля є не лише господарсько-економічною і соціальною, але й біологічною цінністю і природним багатством України [22, с. 591].

Таким чином, сучасна вітчизняна історіографія поповнилася низкою наукових праць представників КШІА, які в контексті відображення суспільно-політичних та економічних змін через призму наукового висвітлення зосредили дослідницький інтерес на аналізі аграрних трансформацій, результативності аграрної політики, її здобутках і прорахунках, на матеріально-

технічному забезпеченні сільського господарства, на появі нових організаційних форм господарювання, на екологічних питаннях та врегулюванні законодавчої бази щодо аграрного сектора економіки України. В контексті широкого узагальнення проблематики, що досліджується, особлива увага була приділена оцінці та аналізу фундаментальних, структурованих наукових проєктів, монографій, підручників, наукових розвідок представників сучасних вітчизняних аграрних студій.

Список використаних джерел

1. Аграрні проблеми подальшого розвитку аграрного сектора економіки України / за ред. Л. Ю. Беренштейна, І.І. Ібатулліна, С.С. Коломійця, В.П. Лисенка. К., 2004. 160 с.
2. Беренштейн Л. Проблеми соціального розвитку українського села в умовах ринкової економіки // Науковий вісник Національного аграрного університету. 1997. Вип. 1. С. 202–210.
3. Панченко П. Деформації в розвитку українського села у 80 – на початку 90-х років // Український історичний журнал. 1992. № 1. С. 18–29.
4. Панченко П. П. Аграрна політика держави і соціальні зміни на селі // Україна незалежна. Сторінки історії. 1995. 296 с.
5. Панченко П. П. Україна: друга половина ХХ ст.: Нариси історії. К.: Либідь, 1997. 350 с.
6. Історіографія, методологія та джерельна база досліджень аграрних відносин в Україні другій половині ХХ століття / [Беренштейн Л. Ю., Кульчицький С. В., Панченко П. П. та ін.]. К., 2000. 136 с.
7. Історія українського селянства: Нариси в 2-х т. / В. А. Смолій (відп. ред.). К.: Наук. думка, 2006. Т. 2. 655 с.
8. Падалка С. Демонтаж колгоспно-радгоспної системи господарювання на селі // Історія українського селянства. К.: Наук. думка, 2006. Т. 2. С. 529–545.
9. Падалка С. Економічні аспекти сільськогосподарського виробництва // Історія українського селянства. К.: Наук. думка, 2006. Т. 2. С. 560–578.
10. Падалка С. Матеріальне забезпечення як чинник повсякдення селянства незалежної України // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 6: Історичні науки. 2015. Вип. 13. С. 125–131.
11. Падалка С. С. Зміни у чисельності, економічній поведінці, потребах та цінностях селян України (1990–2000-ні рр.) // Український історичний журнал. 2013. № 4. С. 48–62.
12. Падалка С. Українське село 1990–2000-х рр.: тенденції соціально-економічних змін // Український історичний журнал. 2008. № 4. С. 169–184.
13. Падалка С. Значущість агропромислового комплексу в розбудові громадянського суспільства в Україні // Розбудова громадянського суспільства в Україні (історико-політичне дослідження). К., 1999. С. 42–57.
14. Падалка С. Правові основи зміни виробничих відносин в українському селі // Україна на зламі історичних епох (формування нових виробничих відносин в аграрному секторі економіки сучасної України. 1991–2000 рр.). К., 2000. С. 51–67.
15. Коріненко П. С. Історія українського селянства: навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2014. 296 с.
16. Литвин В. М. Земля в історичній долі України. К.: Ніка-Центр, 2009. 192 с.
17. Федоренко Я. А. Українське село на рубежі тисячоліть (1990–2014 рр.): монографія. Черкаси: видавець Третяков О. М., 2015. 318 с.
18. Ігнатенко М. М. Українське село: соціально-економічні зміни (1991–2008 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Переяслав-Хмельницький, 2010. 45 с.
19. Ігнатенко М. М. Основні аспекти державної стратегії у сфері вирішення питання земельної власності в Україні кн. ХХ – поч. ХХІ ст. // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. Переяслав-Хмельницький, 2009. Вип. 22. С. 227–230.
20. Ігнатенко М. М. Агропромислові формування ринкового типу в аграрному секторі незалежної України // Економіка України. Глобальні виклики і національні перспективи. Київ: НДЕІ, 2009. С. 272–279.
21. Ігнатенко М. М. Проблеми розвитку соціально-трудових відносин у сучасному українському селі // Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2009. Вип. 36. С. 70–75.
22. Ковпак Л. Екологічні чинники аграрного виробництва // Історія українського селянства. К.: Наук. думка, 2006. Т. 2. С. 578–591.

References

1. Agrarian problems of further development of the agrarian sector of Ukraine's economy [Agrarian problems of further development of the agrarian sector of Ukraine's economy] / za red. L.Yu. Berenshteyna, I.I. Ibatullina, S.S. Kolomyiysya, V.P. Lysenka. K., 2004. 160 p.
2. Berenshteyn L. Problemy sotsial'noho rozvytku ukrayins'koho sela v umovakh rynkovoyi ekonomiky [Problems of social development of Ukrainian village in the conditions of a market economy]. Naukovyy visnyk Natsional'noho ahrarnoho universytetu. 1997. Vyp.1. P. 202–210.
3. Panchenko P. Deformatsiyi v rozvytku ukrayins'koho sela u 80 – na pochatku 90-kh rokiv [Deformation in the development of the Ukrainian village in the 80's – early 90's]. Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal. 1992. – № 1. – S. 18–29.
4. Panchenko P.P. Ahrarna polityka derzhavy i sotsial'ni zminy na seli [Agrarian policy of the state and social changes in the countryside]. Ukrayina nezalezhna. Storinky istoriyi. Kyviv. 1995. 296 s.
5. Panchenko P.P. Ukrayina: druha polovyna XX st.: Narysy istoriyi [Ukraine: the second half of the twentieth century: Essays on history]. K.: Lybid', 1997. 350 s.
6. Istoriohrafiya, metodolohiya ta dzherel'na baza doslidzhen' ahrarnykh vidnosyn v Ukrayini druhiy polovyni XX stolittya [Historiography, methodology and source base for research on agrarian relations in Ukraine in the second half of the twentieth century] [Berenshteyn L.Yu., Kul'chyts'kyi S.V., Panchenko P.P. ta in.]. K., 2000. 136 s.
7. Istoryia ukrayins'koho selyanstva: Narysy v 2-kh t. [The history of the Ukrainian peasantry: Essays in 2-t.] V. A. Smoliy (vidp. red.). K., 2006. T. 2. 655 s.
8. Padalka S. Demontazh kolhospno-radhospnoyi systemy hospodaryuvannya na seli [Dismantling of the collective farm and state farm system in the village]. Istoryia ukrayins'koho selyanstva. K., 2006. T. 2. S. 529–545.
9. Padalka S. Ekonomichni aspekty sil'skohospodars'koho vyrobnytstva [Economic aspects of agricultural production]. Istoryia ukrayins'koho selyanstva. K., 2006. T. 2. S. 560–578.
10. Padalka S. Material'ne zabezpechennya yak chynnyk povsyakdennya selyanstva nezalezhnoyi Ukrayiny [Material support as a factor in the daily peasantry of independent Ukraine]. Naukovyy chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriya 6: Istorychni

nauky. 2015. Vyp. 13. S. 125–131. 11. Padalka S.S. Zminy u chysel'nosti, ekonomichniy povedintsi, potrebakh ta tsinnostyakh selyan Ukrayiny (1990–2000-ni rr.) [Changes in the number, economic behavior, needs and values of the peasants of Ukraine (1990–2000 years)]. Ukrayins'kyy istorychnyy zhurnal. 2013. № 4. S. 48–62. 12. Padalka S. Ukrayins'ke selo 1990–2000-kh rr.: tendentsiyi sotsial'no-ekonomichnykh zmin [Ukrainian village 1990–2000: tendencies of socio-economic changes]. Ukrayins'kyy istorychnyy zhurnal. 2008. № 4. S. 169–184. 13. Padalka S. Znachushchist' ahropromyslovoho kompleksu v rozbudovi hromadyans'koho suspil'stva v Ukraini [Significance of the agro-industrial complex in the development of civil society in Ukraine]. Rozbudova hromadyans'koho suspil'stva v Ukraini (istoryko-politychne doslidzhennya). K., 1999. S. 42–57. 14. Padalka S. Pravovi osnovy zminy vyrobnychkykh vidnosyn v ukrayins'komu seli [Legal bases for changing industrial relations in the Ukrainian village]. Ukrayina na zlami istorychnykh epokh (formuvannya novykh vyrobnychkykh vidnosyn v ahromomu sektori ekonomiky suchasnoyi Ukrayiny. 1991–2000 rr. K., 2000. S. 51–67. 15. Korinenko P.S. Istoryia ukrayins'koho selyanstva: navchal'no-metodychnyy posibnyk [The history of the Ukrainian peasantry: a teaching manual]. Ternopil', 2014. 296 s. 16. Lytvyn V.M. Zemlya v istorychniy doli Ukrayiny [Land in the historical destiny of Ukraine]. K., 2009. 192 s. 17. Fedorenko Ya.A. Ukrayins'ke selo na rubezhi tysyacholit' (1990–2014 rr.): monohrafiya [The Ukrainian village at the turn of the millennium (1990–2014): a monograph]. Cherkasy: vydavets' Tretyakov O.M., 2015. 318 s. 18. Ihnatenko M. M. Ukrayins'ke selo: sotsial'no-ekonomichni zminy (1991–2008 rr.) [Ukrainian Village: Socio-Economic Changes (1991–2008)]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya dokt. ist. nauk: spets. 07.00.01 – istoryia Ukrayiny. Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy, 2010. 45 s. 19. Ihnatenko M.M. Osnovni aspekty derzhavnoyi stratehiyi u sferi vyrishennya pytannya zemel'noyi vlasnosti v Ukraini kn. XX – poch. XXI st. [The main aspects of the state strategy in the area of land ownership in Ukraine, book. XX – beginning XXI century]. Naukovi zapysky z ukrayins'koyi istoryi: Zbirnyk naukovykh statey. Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy, 2009. Vyp. 22. S. 227–230. 20. Ihnatenko M. M. Ahropromyslovi formuvannya rynkovoho typu v ahromomu sektori nezaleznoyi Ukrayiny [Agro-industrial formation of market type in the agrarian sector of independent Ukraine]. Ekonomika Ukrayiny. Hlobal'ni vyklyky i natsional'ni perspektyvy. Kyiv: NDEI, 2009. S. 272–279. 21. Ihnatenko M. M. Problemy rozvytku sotsial'no-trudovykh vidnosyn u suchasnomu ukrayins'komu seli [Problems of development of social and labor relations in modern Ukrainian village]. Zbirnyk naukovykh prats' KhNPU im. H.S. Skovorody. Kharkiv, 2009. Vyp. 36. S. 70–75. 22. Kovpak L. Ekolohichni chynnyky ahromoho vyrobnytstva [Environmental factors of agrarian production]. Istoryia ukrayins'koho selyanstva. K., 2006. T. 2. S. 578–591.

Vladyslav Khomenko

REFLECTION OF THE SOCIAL AND POLITICAL AND ECONOMIC TRANSFORMATIONS OF PEASANT COMMUNITY IN THE POST-SOVIET PERIOD IN THE ACADEMIC WORKS OF REPRESENTATIVES OF THE KYIV SCHOOL OF HISTORIANS-AGRARIANS

The social, political and socio-economic transformations in rural Ukraine after the declaration of independence in 1991 were one of the main lines of scientific research and of historical and cognitive interest, which realization has become an impulse to the appearance of the scientific agrarian studies for the purpose of constructive, comprehensive and objective research of the existence of rural Ukraine in the post-Soviet period.

The article analyzes the publications of the representatives of the Kyiv School of Historians-Agrarians, which focused their research interest on characterizing agrarian transformations, the effectiveness of agrarian policy, its achievements and miscalculations, the logistic support of agriculture, the emergence of new organizational forms of management, on environmental issues and the settlement of the legislative framework on the agricultural sector of the Ukrainian economy in the post-Soviet period. It is noted, that national historical studies has a number of peculiarities, since the 90s of the twentieth century. First of all, they are generally deprived of ideological pressure, bias and influence of monomethodology. Furthermore, historians study all the aspects of the processes of being of Ukrainian peasantry in the contemporary environment.

In the context of a broad generalization of the research subject, special attention was paid to the evaluation and analysis of fundamental, structured scientific projects, monographs, textbooks, and scientific researches of representatives of modern national agricultural studies.

Key words: village studies subject matter, post-Soviet period, socio-political aspects, economic transformations, transformation of the agricultural sector.